

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра соціально-економічних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
з навчальної дисципліни «Основи економічної теорії»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

за темою – «Економічна теорія як наука»

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою
Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін
Протокол від 25.06.2024р. № 23

Розробник:

завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії
ХНУВС, кандидат економічних наук, доцент Лук'янихіна О.А.

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародних економічних відносин ННІ БіЕМ СумДУ,
доктор економічних наук, професор Таранюк Л.М.
2. Завідувач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент
Панасюк О.В.

План лекції

1. Предмет, функції, місце економічної теорії у системі економічних наук.
2. Економічні категорії і закони та їх класифікація.
3. Методологія економічних досліджень.

Рекомендована література:

Основна

1. Основи економічної теорії : навч. посіб. / Т. Ф. Ларіна, Н. В. Павленко, В. Ю. Прокопенко та ін.; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ФОП В.П. Тарасенко, 2015. 310 с.
URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7766>
2. Основи економічної теорії та судової бухгалтерії: навч. посіб. /Т.Ф. Ларіна, Н.В. Павленко, С.О. Ткаченко, В.А. Фурса; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 328 с.
URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7766>
3. Камінська Т. М. Основи економічної теорії / 2-е вид., випр. К.: ВСВ «Медицина», 2018. 222с., URL: <https://www.medpublish.com.ua/images/pdf/74988.pdf>

Допоміжна

1. Економічна теорія / Н. П. Мацелюх, Л. М. Касьяненко, І. А. Максименко [та ін.] ; Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2019. 478 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ, т. 56). URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/4227/1/4064_IR.pdf
2. Мочерний, С.В. Економічна теорія [текст] : Посібник. К.: Академія, 2011. 656с.
3. Основи економічної теорії: підруч. / за заг. ред. Л.С. Шевченко. Харків: Право, 2016. 448 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KOMPLEKS/ET/KURS/OSNOVA_ET/EkonomTeoria.pdf
4. Крючкова І. В. Економічна теорія та природний закон. *Економічна теорія*. 2019. № 2. С. 5-28. URL: : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2019_2_3.
5. Пилипенко Г. М. Еволюція марксизму в XX ст. *Економічна теорія*. 2018. № 2. С. 16-24.
6. Рябошлик Володимир П'ять постулатів нової економічної теорії (економічна теорія відновленої безперервності). *Економіст. Серія Економічні науки*. 2016. №1. С.53. URL: [http://econ_2016_1_15%20\(1\).pdf](http://econ_2016_1_15%20(1).pdf).
7. Яременко О. Г. Економічна теорія у сучасному дискурсі. *Економічна теорія*. 2019. № 4. С. 93-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2019_4_9.

План лекції

1. Предмет, функції, місце економічної теорії у системі економічних наук.
2. Економічні категорії і закони та їх класифікація.
3. Методологія економічних досліджень

Текст лекції

Вступ

Життя як окремої людини, так і суспільства визначають потреби й інтереси. Вони спонукають людей до діяльності, результати якої слугують засобами задоволення потреб, реалізації інтересів. Розмаїття потреб і інтересів зумовлюють різноманітність видів людської діяльності. Проте основою людської діяльності є процеси, що забезпечують виробництво матеріальних благ та послуг, споживання яких є передумовою діяльності людей в усіх сферах життя суспільства. Виробництво економічних благ, їх розподіл, обмін та споживання утворюють особливу сферу його життєдіяльності – економіку, яка є об'єктом дослідження всіх економічних наук, у тому числі й економічної теорії.

Систему економічних знань, вироблену людством, формують дві відносно самостійні ланки – політична економія і економічна теорія. Політична економія як поняття було поширеним до початку XX ст. У 1890р. англійський економіст Альфред Маршал опублікував працю «Економікс», у зв'язку з чим поняття політична економія став витіснятися терміном «економікс».

1. Предмет, функції, місце економічної теорії у системі економічних наук.

Історія становлення економічної теорії показує, що це був постійний пошук цілісного системного аналізу економічного життя суспільства, прагнення описати, пояснити і передбачити тенденції розвитку, з'ясувати закони економічного життя, обґрунтувати способи найбільш раціональних економічних рішень.

У марксизмі предметом пролетарської політекономії або політекономії праці є система суспільно-виробничих (економічних) відносин між людьми у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ.

На основі положень К. Маркса, Ф.Енгельса, В.Леніна і було сформульоване загальноприйняте в радянській економічній літературі визначення, згідно з яким *політична економія вивчає виробничі відносини у взаємодії з розвитком продуктивних сил, закони, які управляють виробництвом, розподілом, обміном і споживанням матеріальних благ на різних етапах розвитку людського суспільства.*

Сучасне визначення предмету політичної економії С.В. Мочерного в „Економічній енциклопедії” по суті не дуже відрізняється від вище наведеного:

„Предмет політичної економії – система виробничих відносин (відносин економічної власності) у взаємодії з розвитком продуктивних сил і певна сукупність об'єктивних економічних законів, які управляють такою взаємодією у всіх сферах суспільного відтворення”

У закладах вищої освіти перейшли від вивчення курсу економічної теорії, що об'єднує в собі на основі загальноцивілізаційного підходу традиційну класичну

політекономію і західний Economics (Економікс) – ефективне ведення господарства. Ширше стали розглядати і предмет теоретичної економічної науки, який охоплює всю економіку (економічну систему) суспільства (з підсистемами продуктивних сил (ПС), економічних відносин (ЕВ) і господарського механізму (ГМ)).

В „Економічній енциклопедії” ” *предметом економічної теорії* називається система економічних відносин у взаємодії з розвитком продуктивних сил і сукупність об’єктивних економічних законів, які виникають і розвиваються між суб’єктами таких відносин у всіх сферах суспільного відтворення й управляють ними.

Питання предмету економічної теорії є дискусійним в економічній науці. Різні школи по-різному визначають предмет економічної теорії. Перші уявлення про неї полягали в тому, що вона вивчає створення і використання матеріальних благ, тобто є наука про багатство. Джерела такого бачення чітко простежуються у Анна Р.Ж.Тюрго, Адама Сміта і Альфреда Маршалла.

В останні роки широко розповсюджується підхід до предмету економічної теорії, який спирається на використання поняття "обмежених ресурсів". В США у підручнику з економічної теорії Кемпбелл Р.Макконнелл і Стенлі Л.Брю, визначено, що вона досліджує проблеми ефективного використання обмежених виробничих ресурсів або управління ними з метою досягнення максимального задоволення матеріальних потреб людини.

Проте економічна теорія – широкопланова наука. Багатогранність, багатоаспектність її примушує окремих авторів до перерахування визначень предмету. Так, професор Пол Самуельсон приводить такі можливі визначення предмету економічної теорії:

1. Наука про види діяльності, пов'язані з обміном і грошовими угодами між людьми.
2. Наука про використання людьми рідкісних та обмежених продуктивних ресурсів(земля, праця, товари виробничого призначення, наприклад, машини і технічні знання) для виробництва різних товарів (таких, як пшениця, яловичина, пальто, концерти, шляхи, яхти) і розподілу їх між членами суспільства з метою споживання.
3. Наука про щоденну ділову життєдіяльність людей, досягнення ними засобів до існування і використання цих засобів.
4. Наука про те, як людство розв'язує свої завдання у галузі споживання і виробництва.
5. Наука про багатство.

Перелік визначень цієї науки можна збільшити ще у багато разів. Об'єднуючи різні підходи, можна прийти до узагальненого визначення, яке у П.Самуельсона і В.Нордгауса сформульовано таким чином: **"Економічна теорія вивчає, як суспільство використовує обмежені ресурси, щоб виробляти різні товари, і розподіляє їх серед людей"**.

Як бачимо, загальноприйнятого визначення предмету економічної теорії немає, хоч більшість економістів визнають, що це наука про проблеми вибору й використання ресурсів й економічну поведінку людей.

Економічна теорія – суспільна наука, яка вивчає поведінку людей і груп у виробництві, розподілі, обміні і споживанні матеріальних благ з метою задоволення потреб при обмежених ресурсах.

Об'єктом вивчення **економічної теорії** є аналіз тісного взаємозв'язку механізму функціонування ринку з наявністю на ньому досконалої і недосконалої конкуренції, ступеня монополізованості окремих господарських сфер, шляхів і способів економічного реформування ринкових відносин. Відновлення виробництва і його економічне зростання проходить на індивідуальному рівні (рівні фірми) і в суспільному масштабі. Тому структурно економічна теорія включає в себе мікроекономіку і макроекономіку.

Політична економія виявляє найсуттєвіші закономірності розвитку та інтереси певних соціальних груп.

Мікроекономіка досліджує економічну поведінку окремих виробників, економічні закономірності формування підприємницького капіталу і конкурентного середовища. В центрі її аналізу ціни окремих товарів, витрати, ціноутворення, мотивація праці і т.д.

Макроекономіка вивчає функціонування національної економічної системи. Об'єктом її дослідження виступає національний продукт, загальний рівень цін, інфляція, зайнятість тощо. Мікроекономіка і макроекономіка взаємопов'язані в реальному економічному середовищі і взаємодіють одна з одною.

Світова економіка досліджує закономірності функціонування світового господарства та міжнародні економічні зв'язки.

Місце економічної теорії у системі економічних наук та їх взаємозв'язок.

На рис. 1.1. показані групи економічних відносин, які фактично представляють логіку економічного аналізу і взаємозв'язок між різними науками, що вивчають економіку. Визначаючи місце економічної теорії у системі економічних наук необхідно мати на увазі, що вона із 5-х основних систем наук (точних, технічних, природничих, суспільних або гуманітарних та економічних) входить у дві системи наук. Вивчаючи економіку, як основу суспільного життя, економічна теорія є важливою складовою частиною суспільствознавства (тобто системи суспільних наук) і дає гуманітарну освіту. Разом з тим вона входить у систему економічних наук і дає економічну освіту.

Рис. 1.1. Економічні відносини як цілісна економічна система та предмет економічної теорії

Предмет економічної теорії:

- 1) Економічні відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання;
- 2) Економічні закони – об'єктивні, стійкі, причинно-наслідкові зв'язки між явищами у господарському житті;
- 3) Економічна поведінка суб'єктів, що спрямована на задоволення потреб в умовах обмежених ресурсів.

Економічні науки – це сукупність наукових дисциплін, які вивчають закони й суперечності розвитку економічних систем у процесі їх історичної еволюції, управління господарством, відносини між людьми і навколишнім середовищем та інші проблеми (рис. 1.2).

Економічні науки налічують до 50 економічних дисциплін.

Рис. 1.2. Економічні науки та їх місце в загальній системі наук

У системі економічних наук виділяють *загально-теоретичні* та *конкретні (прикладні)*.

Загально-теоретичні вивчають базисні основи і принципи функціонування економічних систем суспільства, закони їх розвитку і виступають методологічною базою для інших економічних наук; водночас ураховують їхні здобутки. До них належать економічна теорія (політична економія, мікроекономіка, макроекономіка, міжнародна економіка) економічна історія, історія економічних вчень.

Конкретні (прикладні) економічні науки вивчають окремі елементи економічних систем, функціонування та розвитку певних сфер і галузей національного господарства. Серед них розрізняють:

1) *спеціальні (функціональні)* економічні науки, спираючись на базисні положення економічної теорії, вивчають окремі функціональні (міжгалузеві) аспекти розвитку економічних систем, розробляє методи і правила практичного використання економічних категорій і законів у тій чи іншій конкретній сфері господарської діяльності (фінанси, кредит, економіка праці, ціноутворення, менеджмент, маркетинг тощо), їх кількісні взаємозв'язки і статистичні закономірності (економічна статистика, бухгалтерський облік, економічне програмування тощо);

2) *галузеві*, які вивчають специфічні особливості розвитку господарських відносин в різних галузях суспільного виробництва. Серед них є більш загальні і більш вузькі економічні науки (наприклад, економіка промисловості і економіка машинобудування; економіка сільського господарства і економіка тваринництва тощо);

3) *суміжні*, що вивчають аспекти розвитку економічних систем на межі(стику) різних наук – розміщення продуктивних сил, економічна географія, демографія та ін.

Економічна теорія залежно від функціональної мети поділяється на позитивну та нормативну економічну теорію.

Позитивна економічна теорія (Positive economics) ставить за мету всебічне пізнання економічних процесів та явищ, розкриває їхні взаємозв'язки та взаємозалежність, які зумовлюються реальною дійсністю. Тобто вона досліджує фактичний стан економіки і відповідає на запитання: *яка вона є?*

Нормативна економічна теорія (Normative economics) з'ясовує об'єктивні процеси, дає їм оцінку, робить висновки та розробляє рекомендації щодо вдосконалення економічної системи, переходу її на вищий ступінь розвитку. Вона відповідає на запитання: *як повинно бути, що для цього треба зробити ?*

Функції економічної теорії

Економічна теорія як універсальна наука виконує ряд функцій:

- **теоретико-пізнавальну** (виявлення і пізнання економічних законів, категорій та тенденцій економічного прогресу);
- **практичну** (розробка принципів і методів раціонального господарювання);
- **методологічну** (виступає теоретичною основою для системи конкретно-економічних наук);
- **виховну** (формування сучасного економічного мислення та раціональної економічної поведінки);
- **прогностичну** (обґрунтування планів і прогнозування перспектив економічного розвитку).

2. Економічні закони і категорії і їх класифікація

Кожна наука має свій понятійний апарат. Економічна теорія, пізнаючи об'єктивну економічну реальність, відкриває і формулює власні поняття, до яких належать економічні категорії і закони. Саме до їх пізнання і засвоєння головним чином і зводиться вивчення цієї науки.

Економічні категорії – це абстрактні, логічні, теоретичні, наукові поняття, які в узагальненому вигляді виражають родові ознаки економічних явищ і процесів, окремі сторони системи економічних відносин.

Кожна категорія відображає одну зі сторін, елементів такої системи, а в сукупності вони характеризують цілісну економічну систему, економічний лад суспільства.

Наприклад, товар, вартість, гроші, ціна, рівновага, пропозиція, маркетинг, менеджмент і т.д.

Спрощене визначення

Економічні категорії - це узагальнені логічні поняття, які виражають суттєві сторони економічних явищ і процесів.

Основне призначення і зміст економічної науки полягає у виявленні, врахуванні і використанні у практичній діяльності законів господарського розвитку. Адже всі економічні явища і процеси розвиваються під впливом економічних законів.

Економічні закони відображають внутрішньо необхідні, сталі й істотні, причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності протилежних сторін, властивостей економічних явищ і процесів, елементів економічної системи.

економічні принципи (лат.*principium* – основа, початок) визначаються як основні, вихідні положення теорії, основні правила діяльності або як теоретичні узагальнення, що містять допущення, усереднення, які відображають певні тенденції розвитку економічної системи.

Спільні риси і відмінності між економічними законами і законами природи

	Закони природи	Економічні закони
Спільне	об'єктивні, тобто діють незалежно від волі і свідомості людей.	
Відмінне	<ul style="list-style-type: none"> - діють поза людським суспільством; - закони природи вічні 	<ul style="list-style-type: none"> - є законами людської діяльності; - виникають у процесі діяльності людей і здійснюються через неї; - можуть виникати і зникати.

За своєю сутністю економічні закони – це закони, що управляють виробництвом, розподілом, обміном і споживанням. Вони, як і економічні категорії, не народжуються у свідомості людей, а властиві самим явищам і процесам, економічним системам які функціонують в реальній дійсності, тобто мають об'єктивний характер.

Кожному суспільному способу виробництва властива своя система законів, які класифікуються на 4 типи.

1. Всезагальні (наскрізні, всеосяжні) закони, які діють у всіх суспільних способах виробництва (закон зростання потреб, закон зростання продуктивності праці, закон економії часу, закон адекватності виробничих відносин рівню і характеру продуктивних сил та ін.).

2. Загальні (особливі) закони, які діють у декількох суспільних способах виробництва (такими є закони товарного виробництва, притаманні рабовласницькому, феодальному й капіталістичному суспільствам – закон вартості, закон грошового обігу, закони попиту і пропозиції, закон конкуренції та ін.);

3. Специфічні закони, що відображають особливості окремих суспільних способів виробництва, властивих їм соціально-економічних відносин. Найважливіший серед них – основний економічний закон, який виражає найбільш глибокі зв'язки між продуктивними силами і виробничими відносинами (безпосередньо ціль виробництва);

4. Стадіальні – закони, що діють лише на одній із стадій (висхідній або низхідній) способу виробництва (для капіталізму вільної конкуренції – закон середнього прибутку, а для монополістичної стадії його розвитку – закон привласнення монополією високого прибутку).

Крім того, система економічних законів та закономірностей має певну ієрархію, яка вибудовується відносно часу, глибини осягнення ними економічних

процесів. Як і в будь-якій іншій науці закони поділяються на всезагальні, які діють увесь час існування людства (закон економії часу; зростання продуктивності праці; підвищення потреб), особливі, дія яких обмежена в часі (закони грошового обігу) та специфічні, що обмежені в часі та сфері дії (закон попиту на предмети розкоші).

Процес пізнання економічних законів – це відкриття певного економічного закону, виявлення механізму його дії. Існують дві основні форми пізнання та використання економічних законів:

- *емпірична*, коли люди, не знаючи сутності економічних законів, використовують їх не свідомо, інтуїтивно у своїй практичній діяльності;
- *наукова*, коли люди, пізнавши і розкривши сутність економічних законів, використовують їх свідомо, а отже, більш ефективно у своїй економічній діяльності.

Отже, вивчення економічної теорії головним чином зводиться до пізнання економічних законів і категорій, які виражають глибинну суть конкретної економічної системи.

3. Методологія економічних досліджень

Методологія – сукупність принципів, прийомів та методів дослідження.

- методологія – це «сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання»,
- методика – це «сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи» або «документ, який описує послідовність методів, правил і засобів виконання роботи».

Розвиток методології науки пов'язаний з розвитком методів наукового пізнання дійсності.

Метод – це спосіб дослідження, спосіб вивчення, засіб для відкриття істини. В економіці використовуються різноманітні методи, форми і способи наукового пізнання.

а) **загальні (філософські)**, які озброюють всі області пізнання (наприклад, метафізичний і діалектичний);

б) **загальнонаукові** (історичний, логічний, математичний та ін.);

в) **специфічні** (для кожної галузі науки).

Загальні методи виражають наявність загальних підходів до наукового освоєння економічної дійсності в цілому, дають загальну філософсько-методологічну базу, світоглядний, методологічний стрижень дослідження економіки. Ці методи можна визначити і як методологічні підходи, і як напрями економічної методології.

Вже перші розгорнуті наукові системи економіки, які з'явилися у XVIII-XIX століттях, спирались на ту або іншу філософську основу. Так, економічна система А.Сміта, яка реалізована в його "Багатстві народів", багато в чому базувалась на принципах філософа-емпірика Дж.Локка; економічна система Д.Рікардо, втілена в його "Початках політичної економії", мала помітний зв'язок з висновками філософа-раціоналіста Б.Спінози; економічна система К.Маркса, представлена в його "Капіталі", явно мала своєю методологічною основою вчення філософа-діалектика Г.Гегеля.

Поєднання філософського й економічного аспектів знайшло своє втілення у загальних методах економічної теорії і проявило себе на всіх етапах розвитку економічної науки.

Серед **загально-філософських методів** економічної теорії застосовуються такі головні теоретичні підходи і принципи дослідження:

– *діалектико-матеріалістичний*, що поєднує два принципи підходу до методу дослідження: *діалектичний* (економічні процеси розглядаються у постійному русі і безперервному розвитку по висхідній лінії, взаємозв'язку і взаємозалежності, єдності і боротьби протилежностей, накопичення кількісних змін зумовлює зміни якісного стану економічної системи. В економічній теорії застосовується і протилежний діалектичному – *метод метафізики*, коли явища розглядаються відокремлено, у стані спокою і незмінності) і *матеріалістичний* (виходить з того, що матеріальним є суспільно-економічне життя, як і вся матерія, що існує об'єктивно, незалежно від свідомості людей. У співвідношенні матерії і свідомості матеріальне є первинним, а свідомість – вторинним).

Серед **загальнонаукових методів** пізнання соціально-економічних процесів чільне місце належить: *системному підходу*, *поєднанню якісного і кількісного аналізу*, *математичним і статистичним* прийомам і засобам дослідження, *індукції і дедукції* та ін.

Спеціальні методи. Одним з найважливіших спеціальних прийомів дослідження в економічній теорії є **метод наукової абстракції**. Він полягає у виділенні найсуттєвіших характеристик економічного процесу, що вивчається, і абстрагуванні від усього другорядного, випадкового. Саме слово „абстракція” (від *лат. abstractio – віддалення*) від несуттєвого дійсного. Результатами застосування методу наукової абстракції є формування понять, категорій, виявлення і формування економічних законів.

У процесі спеціального дослідження економічного життя використовуються також методи і прийоми формальної логіки.

Аналіз і синтез передбачає вивчення соціально-економічних явищ суспільства як по розкладених його частинах, так і у їх поєднанні в єдине ціле економічної системи. Аналіз сприяє розкриттю суттєвого у кожному елементі, а синтез завершує розкриття суті об'єкта у цілому.

Метод поєднання історичного і логічного підходів. Таке поєднання є цілком виправданим, бо історичний процес економічного розвитку людського суспільства має свою логіку і без їх єдності неможливо з'ясувати сутність цього процесу, виявити якісно нові зрушення, зробити правильні висновки. *Історичний підхід* передбачає вивчення економічних явищ і процесів у їх історичній послідовності виникнення, повної зрілості та розвитку. *Логічне* – це історичне, очищене від випадковостей, відхилень, деталей, не властивих логічній послідовності цього історичного розвитку.

Вивчення історії допомагає зрозуміти внутрішню логіку предмету, а знання внутрішніх структур суспільства надає історії наукового характеру. Єдність історичного і логічного - методологічний принцип, який допомагає концентрувати увагу науки на посиленні аргументації, обґрунтованості висновків. Логіку дослідження необхідно постійно контролювати історичним зіставленням, а факти історії - розташовувати в логічній послідовності.

Економіко-математичні методи – це комплекс наукових напрямів у дослідженні економічних процесів методами математики, кібернетики та математичної статистики.

Графічний метод – різновид економіко-математичних методів, що базується на побудові креслень і рисунків (графіків, таблиць, діаграм, схем) наочної залежності між економічними параметрами для аналізу стану і тенденцій розвитку економіки.

Впровадження математики і статистики в економічну науку дозволяє *моделювати* економічні процеси.

Економічне моделювання – це спрощений опис, абстрактне узагальнення реальної картини економічного життя з припущенням „за інших рівних умов”. Воно дозволяє не тільки краще зрозуміти механізм функціонування сучасної економіки, але й передбачити її зміни, стан у майбутньому, прогнозуючи можливі варіанти подальшого розвитку.

Висновки з економічних моделей виражаються у формі *гіпотез*– науково обґрунтованих припущень, що висувуються для нового пояснення економічних явищ і процесів (їх сутності, тенденцій розвитку, очікуваних наслідків тощо) та їх передбачення.

Соціально-економічний експеримент – вивчення, дослідження економічних явищ і процесів, економічної системи та її елементів через їх відтворення в штучно створених або природних (звичайних) умовах.

Завершальним елементом методу економічної теорії виступає *єдність наукової теорії і суспільної практики (економіки)*. Вони завжди знаходяться у взаємодії та впливають одна на одну. **Економіка** є об’єктом економічного вчення. Вона існує об’єктивно, тобто незалежно від волі та свідомості людей. **Економічна теорія** – це явище свідомості людей, яке відображає дію об’єктивних законів економічного життя. Справа в тому, що жодна наукова теорія, у тому числі й економічна не володіє абсолютною точністю. Теорія визначає тенденції.

Суспільна практика є основою і критерієм правильності (істинності) економічної теорії. Процес пізнання реальної економічної дійсності починається з практики і завершується практикою, яка підтверджує або спростовує відповідні наукові узагальнення реальної економічної дійсності.